

## KARŞILAŞTIRMALI KÜLTÜRDİLBİLİM DİL-KÜLTÜR-İNSAN

Alimjanova, G.M., (2016) *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Dil-Kültür-İnsan*, Çev.: Seyhan Uçar ve Şekip Atay, Ed.: Olena Kozan ve Canan Paşaloğlu, Ankara: Gazi Kitabevi Yay. ISBN: 978-605-344-413-8

### Doğan ÇOLAK\*

*Gazi Türkiyat*, Güz 2016/19: 282-285

Araştırmacılar tarafından antik çağa kadar dayandırılan dilbilim tarihi, esas şeklini 19. yüzyıl başlarında almaya başlamıştır. Dilbilim, o dönemlerde daha çok dillerin yapılarının değişimi, gelişimi ve akraba dillerin karşılaştırmaları üzerine betimlemeli çalışmaları kapsamaktaydı. Dilbiliminde detaylı bilimsel çalışmalar son dönemlerde ortaya çıkmıştır. Disiplinler arası çalışmaların ortaya çıkmasıyla dilbilim de çeşitli bilim dallarıyla işbirliğine gitmiştir. Bunun neticesinde dilbiliminde yeni çalışma alanları oluşmuştur: *beyindilbilim*, *ruhdilbilim*, *toplumdilbilim*, *adldilbilim*, *hukukdilbilim*, *budundilbilim* vd. İncelenen eserin konusunu oluşturan *kültürdilbilim* de yukarıdaki dilbilim dallarından biridir. Söz konusu bilim dalı, dilbilim ve kültürbilimin kesişiminden ortaya çıkmış ve hâlen gelişmekte olan yeni bir alandır.

Eserin giriş bölümünde dil ile kültür arasındaki ilişki şu şekilde açıklanmıştır: “Kültürün içerisinde gelişen dil aynı zamanda kültürün gerçekleştiği bir olgudur. Dil, kültürün oluşum şartlarından biri, onun önemli bir parçası ve ürünüdür. Dolayısıyla bu iki kavram arasında yoğun bir etkileşim vardır. İnsan, dünyanın kendisi ile değil, dünyanın zihinsel imgelemi, bilişsel dünya görüşleri ve model ile ilişki içerisinde. Başka bir deyişle insan dünyayı dil ve kültür prizmasından algılar” (s. 5).

Kültürdilbilimin ortaya çıkışı şu şekilde ifade edilmiştir: “Çağdaş dilbilimsel incelemelerin odağında, dilin içeriği ve işlevine yönelik çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu çalışmalar, dilin iç bağlamının yanı sıra, dış bağlamına da (kültür) değinerek insanın iç dünyasını yansıtmayı amaçlamaktadır. Bu yönde yeni bakış açılarının ortaya çıkması ve inceleme yöntemlerinin değişmesi sonucu etkileşime giren çağdaş dilbilimi kuramları, anlamsallık, insan merkezilik gibi anlayışlara özgün çizgiler kazandırmıştır. Nitekim kültür olgusuna duyulan ilginin artmasıyla, toplumsal kimliğin gelişmesinde rol oynayan dil ve kültür meseleleri, kaçınılmaz bir şekilde güncel inceleme konuları arasında yer almıştır” (s. 5).

Karşılaştırmalı kültürdilbilim ise kendine has temelleri olan bir alandır. Küreselleşmenin kültürleri etkileşime sokması, karşılaştırmalı çalışmaların ortaya

---

\* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. [dogan\\_colak@hotmail.com](mailto:dogan_colak@hotmail.com)

çıkmasını tetiklemiştir. Günümüzde kültürler arasındaki bu etkileşim kültürbiliminin ve dolayısıyla karşılaştırmalı kültürdilbiliminin önemini arttırmıştır.

Ele alınan eser de bu bakımdan Türkçeye kazandırılmış önemli bir çalışmadır. Eserin müellifi Gauhar Muktaşevna Alimjanova 1971 yılında Kazakistan'da doğmuştur. Semey Pedagoji Enstitüsü, Filoloji Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimini; Almatı Devlet Üniversitesinde 'Kazakça ve Rusçada Konuşma Etiket Yapısı' isimli teziyle yüksek lisans ve 'Karşılaştırmalı Kültürdilbilim: Amaç, İlkeler ve Kavramlar' isimli teziyle de doktora eğitimini tamamlamıştır. 2015 yılı itibarıyla Turan Üniversitesi Gazetecilik ve Mütercim-Tercümanlık bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışan Alimjanova, lisans ve lisansüstü seviyede Genel Dilbilim, Dilbilimsel Öğretiler Tarihi, Metindilbilim İlkeleri, Çeviride Kültürdilbilimsel Yönler, Çağdaş Dilbilim ve Toplumdilbilimde Güncel Sorunlar, Uygulamalı Dilbilim ve Çeviribilim Sorunları ve İşlevsel Üslupbilim derslerini okutmaktadır.

Eseri Rusçadan Türkçeye aktaran Şekip Atay, Gazi Üniversitesinde, Seyhan Uçar ise Ankara Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır. Çalışmanın editörlüğünü üstlenen Olena Kozan, Gazi Üniversitesinde Okutman, Canan Paşalıoğlu ise aynı üniversitede Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Eserin ilk sayfaları *Kavramlar* ve *Giriş* Bölümlerine ayrılmıştır. *Kavramlar* bölümü karşılaştırmalı kültürdilbilim ile ilgili terimlerin açıklandığı kısa bir sözlükten meydana gelmektedir. *Giriş* kısmında ise dil, dil ve kültür, kültürdilbilim ve karşılaştırmalı kültürdilbilim konularına kısa bir şekilde değinilerek eserin içeriği ve amacı maddeler hâlinde sıralanmıştır.

Eser beş ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm olan *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim: Kuramsal Ön Koşullar* üç başlığa ayrılarak ele alınmıştır. *Dil ve Kültür: Etki ve Etkileşim* adlı ilk bölümde kültür, kültüre yönelik yaklaşımlar, değer kavramı, değer tipolojisi, dil, dilin karşıtsal özellikleri, dil-kültür ilişkisi ve bu iki olgunun işlevleri üzerinde durulmuştur. *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim* adlı ikinci bölümde kültürdilbilimin ortaya çıkışı, kültürdilbiliminin üzerinde durduğu konular, karşılaştırmalı kültürbiliminin içeriği, amacı ve önemi üzerine detaylı bir incelemeye yer verilmiştir. *Kültürdilbilimin Diğer Disiplinlerle İlişkisi* adlı son bölümde kültürdilbilim ve ülkedilbilim, budundilbilim, kültürel antropoloji, kültürler arası iletişim, toplumdilbilim, ruhdilbilim, edimbilim, kültürbilim, budunbilim, bilişsel dilbilim, sözsüz iletişim kuramı uzamsal dilbilim, öğrenilen dilin dünyası, felsefe karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Eserin ikinci bölümünde metodoloji, yöntem ve ilkeler üzerinde durulmaktadır. *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Metodoloji* adlı ilk başlık içerisinde felsefi metodoloji, genel bilimsel metodoloji, dilbilimsel metodoloji konuları örneklerle açıklamıştır. *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim İlkeleri* başlığı altında çeşitli araştırmacılar tarafından

tespit edilen ilkeler sıralanmıştır. *Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Yöntemleri* kısmında yöntem ve işlev kavramları ele alınmış, akabinde kültürdilimin yöntemleri açıklanmıştır.

*Karşılaştırmalı Kültürdilbiliminin Temel Kavramları* adlı üçüncü bölüm dört başlıktan meydana gelmektedir. *Milli Dünya Görüşü* adlı birinci kısımda dünya görüşü, zaman kavramı, kültürün millî özellikleri, çağrışım ilişkileri, millî dünya görüşleri ve çeşitleri incelenmiştir. *Kültürdilbilimsel Birim: Kültür Konsepti* adlı ikinci kısımda konsept kavramı ve tipolojisi üzerinde durulmuştur. *Karşılaştırmalı Kültürdilbiliminin Temel Birimi: Özdil Ögesi* başlıklı üçüncü bölümde özdil ögesi kavramı Rusça ve Kazakça örneklerle çeşitli araştırmacıların da görüşlerine yer verilerek detaylı bir şekilde açıklanmıştır. *Milli Dilsel Kimlik* adlı son bölümde kimlik ve dilsel kimlik konuları farklı disiplinlerin yaklaşımlarına ve bazı araştırmacıların görüşlerine yer verilerek ele alınmıştır.

*Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Modelleri ve Bu Modellerin Uygulanması* adlı dördüncü bölümde örnek olarak seçilen durumlar incelenmiştir. *Farklı Yapılı Dillerdeki Ritüelleşmiş Bildirişim Durumlarının (Cumhurbaşkanlarının Göreve Başlama Törenleri ve Düğünler) Kültürdilbilimsel Açından İncelenmesi* adlı ilk kısımda ABD, Kazakistan, Rusya, Fransa, Japonya ve Çin kültürleri üzerinden birtakım simgeler, törenler, dinî faaliyetler ile gelenekler karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. *Farklı Yapılı Dillerde Özsözcüklerin Kültürdilbilimsel Açından İncelenmesi* adlı ikinci bölümde özolgu ve özsözcük kavramları açıklamış ve özsözcükleri içerdikleri konulara göre sınıflandırılmıştır. Devamında farklı kültürlerle ait olan dombra, Çin seddi, Çin ipeği, ikebana kültürdilbilimsel ölçütlere göre incelenmiştir. *Farklı Dillere Ait Tabu ve Örtmecelerin Kültürdilbilimsel Açından İncelenmesi* adlı üçüncü bölümde tabu, örtmece, mit, mitoloji, mitolojik düşünce kavramları üzerinde durulmuştur. Ayrıca 'kadın konsepti' üzerinden Kazak, İngiliz, Çin, Fransız ve Japon kültürlerinde kadın, kültürdilbilimsel yaklaşımla incelemeye tabi tutulmuştur. *Farklı Yapılı Dillerdek Vokatiflerin ve Hitap İfadelerinin Kültürdilbilimsel Açından İncelenmesi* adlı son bölümde vokatif ve hitap kavramları açıklanmış; akrabalık terimlerinden oluşan kültürdilbilimsel vokatifler, duygu değeri taşıyan kültürdilbilimsel vokatifler ve hitaplar, konuşma bildirişimi esnasında bireyin yaş, toplumsal statü ve uğraş alanına göre değişiklik gösteren kültürdilbilimsel vokatifler Kazakça, Rusça ve Çince'den verilen örneklerle ele alınmıştır.

Eserin son bölümü olan *Kazakistan Konseptinin Çağrışım Alanının Kültürdilbilimsel Açından İncelenmesi* adlı beşinci kısım iki başlık altında incelenmiştir. *Serbest Çağrışım Deneyi* adlı ilk başlıkta çağrışım, çağrışım çeşitleri, çağrışım deneyi yöntemi konularına değinilmiştir. Akabinde 'Kazakistan' konsepti üzerinden yapılmış serbest çağrışım deneyine ilişkin bilgiler verilmiştir. *Verilerin İşlenmesi* adlı ikinci bölümde yazarın elde ettiği veriler kültürdilbilimsel yaklaşımla işlenmiştir.

Sonuç kısmında karşılaştırmalı kültürdilbiliminin artzamanlı olarak da ele alınması gerektiği, ele alınan araştırma yöntemlerin bazı ilkelerle ilişkili olduğu konularına değinilmiş, eserde değinilen kavramlardan bazılarını tekrar vurgu yapılmış ve yapılan deneyle ilgili istatistiki bilgilere yer verilmiştir. Ardından ekler ve kaynakça bölümü ile çalışma sona ermektedir.

Türkiye Türkolojisi ve dilbilimi çalışmalarında son zamanlarda kültürdilbilime artan ilgi oldukça fazladır. Bu konuda çıkan çeşitli yayınlar ve diğer çalışmalar bu görüşü desteklemektedir. Böylesi önemli bir konuya duyulan ilginin artması oldukça sevindiricidir. Kültürdilbilim gibi önemli bir konuda hazırlanmış bir çalışmanın Türk dilbilim çalışmaları arasına kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Karşılaştırmalı Kültürdilbilim Dil-Kültür-İnsan isimli eseri ilim dünyasına sunan eserin müellifi Gauharb Muktaşevna Alimjanova'ya, eseri Türkçeye aktaran Araş. Gör. Şekip Atay ile Araş. Gör. Seyhan Uçar'a ve editörlüğü üstelen Okt. Olena Kozan ile Araş. Gör. Canan Paşalıoğlu'na teşekkür eder, başarılı çalışmalarının devamını dileriz.